

The Validity of Thought Experiments as a Method of Philosophy

Amirreza Farzamkia ✉

✉ Corresponding Author: Department of Philosophy, humanities faculty, tarbiat modares university, Tehran, Iran. Email: amirreza.farzamkia@gmail.com

Article Info

Article type:
Research Article

Article history:
Received: 25 June 2025
Accepted: 11 August 2025
Published: 27 August 2025

Keywords: method, thought experiment, intuition, ordinary judgments, evidence

ABSTRACT

Thought experiments have been used for different purposes in contemporary philosophy, such as epistemic, illustrative, and heuristic reasons. The epistemic function of thought experiments typically aims to elicit intuition-based judgments that can serve as evidence for the premises of arguments. Advocates for the use of thought experiments aim to demonstrate that the judgments they elicit often possess the same validity as those made in everyday life, an argument known as the Parity defense. The parity defense shows that both judgments use the same psychological capacity. Opponents, on the other hand, argue that these intuitions are unreliable and even if the parity defense is true, the validity of ordinary judgments themselves must be questioned. Here, besides categorizing different definitions of what we mean by the epistemic function of thought experiments, I will examine criticisms of the epistemic function of these intuitions to show that even if some are considerable, it cannot be concluded that the use of thought experiments must be set aside from philosophy.

Cite this article: Farzamkia, A. (2025). The validity of thought experiments as a Method of philosophy. *Shenakht*, 18(90/1), 101-121.

<http://doi.org/10.48308/kj.2025.240440.1330>

Extended Abstract

In this paper, I examine the epistemic validity of thought experiments as a method of philosophy, focusing on whether the intuitions they produce can serve as reliable evidence in philosophical arguments. Thought experiments are hypothetical scenarios made to focus and illuminate specific aspects of a philosophical principle or theory. In contemporary philosophy, they have different uses, including epistemic, illustrative, and heuristic. Illustrative use aims to clarify concepts or theories by shedding light on their implications through hypothetical situations. Heuristic uses aim to show new perspectives. Here, I am concerned with the epistemic use, where intuitions drawn from thought experiments are used to support or challenge philosophical claims. This use can take a negative form, using counterexamples to refute a principle, or a positive form, presenting supportive cases to confirm one. A more cautious and widely accepted view—acknowledged even by some opponents—defines the epistemic use of thought experiments as a way of acquiring premises that contribute to arguments, rather than as independent proofs.

Proponents, such as Timothy Williamson, defend this use usually by the argument of the “parity defense,” which holds that judgments elicited from thought experiments have the same epistemic value as ordinary judgments, since both depend on the same psychological capacities. Ordinary judgments, in this context, refer to a wide range of everyday beliefs formed based on intuition, from moral verdicts in familiar situations to perceptual judgments such as recognizing the time or identifying an object’s color. The parity defense asserts that both kinds of judgments are generated through the same underlying psychological capacities, and that as long as we accept ordinary judgments as epistemically valid, we have reason for accepting those from thought experiments as well. This argument is supported by cases where judgments from thought experiments and ordinary judgments led to the same results.

One of the Opponents, Edouard Machery, makes two main objections. The first, the unreliability objection, claims that ordinary judgments themselves are subject to bias, cultural variation, and irrelevant influences, which undermine their reliability. Machery cites empirical studies from social psychology in which blame attribution varies between otherwise identical cases when unrelated factors are altered. For example, when two drivers cause identical harm through reckless speeding, observers may assign greater blame to the one whose motive is morally objectionable (such as hiding illegal drugs) than to one whose motive is morally motivated (such as delivering a gift), even though both cases involve the same degree of fault. If ordinary judgments lack reliability in this way, parity cannot secure the epistemic standing of thought experiments' judgments. The response offered by Williamson here asserts that such judgments are fallible, but argues that they are not globally unreliable. Rejecting all ordinary judgments would lead to a global skepticism, undermining the epistemic foundations of everyday reasoning and even empirical science. Williamson claims that many important belief-making processes, such as forming causal beliefs or recognizing necessity, would be undermined by such skepticism, which most philosophers, including critics of thought experiments, are unwilling to accept.

The second objection is based on the atypicality of thought experiments, arguing that thought experiments often illustrate unrealistic situations that overlook some of the factors usually present in real life. So, even if they are using the same valid capacity, they are

doing so outside the proper domain. According to Machery, ethical thought experiments like the “footbridge” or Thomson’s organ transplant scenario separate factors such as performing an act of violence and producing harm, which in real cases are linked. Similarly, Edmund Gettier’s famous counterexamples present unlikely dissociations between truth, justification, and belief. For Machery, this atypicality undermines the reliability of the resulting judgments because it removes them from the natural conditions in which our psychological capacities evolved and typically operate.

Williamson’s reply to this objection challenges the sudden jump from atypicality to unreliability. Atypicality alone does not conclude that psychological capacities are being applied outside their proper domain. Some real cases support the separations criticized in thought experiments: violence does not always produce greater harm, as in justified self-defense, where damage is prevented. Likewise, elements of Gettier-style cases—such as accidental truth or misleading evidence—can and do occur outside of experiments. These counterexamples suggest that the conditions thought experiments describe are not entirely unfamiliar in real life. While atypicality may call for caution in interpreting their results, it does not, without additional premises, lead to the complete rejection of judgments from thought experiments.

I argue that the debate should be understood differently, noting that the assumption that thought experiments should yield correct conclusions in isolation is false. Instead, they are better understood as tools for generating judgments, which are then assessed within a broader philosophical framework that includes additional evidence, argumentation, and critical scrutiny. This is analogous to empirical experiments, which produce data that must be interpreted and evaluated before forming definitive conclusions. In this moderated view, the epistemic value of a thought experiment lies not in its ability to produce truth directly, but in its contribution to a larger process of reasoning.

To show another possible defense for the use of thought experiments, I point to Simon Rosenqvist’s account of intuitions as mental states with propositional content that can provide justification for belief. On this view, intuitions—whether accurate or mistaken—are epistemically valuable because they offer starting points for arguments before anything else. An intuition that “killing is morally wrong,” for example, provides a defeasible reason to hold that belief; even if further reasoning overturns it, the process of evaluation can lead to knowledge either by confirming or negating the belief. Many areas of human knowledge, from moral reasoning to mathematics, partly depend on such intuitions. Consequently, when critically examined, intuitions elicited by thought experiments can legitimately contribute to philosophical argumentation.

I also acknowledge that critics like Machery raise important methodological cautions. These include avoiding overreliance on unexamined intuitions, recognizing the influence of bias and cultural variation, and ensuring that hypothetical scenarios are not taken as epistemically decisive without further analysis. However, these cautions should not lead us to abandon the epistemic use of thought experiments. Instead, they suggest the need for more careful use of thought-experimental judgments in philosophy, where they function as provisional data rather than final results.

Finally, I conclude that the epistemic use of thought experiments, when properly understood, remains defensible. They are not autonomous proofs but structured tools for eliciting intuitions, which can serve as evidence for or against philosophical claims when

evaluated within a broader argumentative context. Given the central role of intuition in human reasoning and the unique capacity of thought experiments to make such intuitions explicit, their considered use is not only epistemically justified but, in some situations, methodologically indispensable. While the objections raised by Machery and others assert the importance of caution, they do provide enough reason for dismissal of thought experiments as a method of Philosophy.

بررسی اعتبار آزمایش‌های فکری به‌عنوان روش فلسفه‌ورزی

امیررضا فرزام کیا ✉

✉ دانش‌آموخته کارشناسی ارشد فلسفه، گروه فلسفه، دانشکده علوم انسانی، دانشگاه تربیت مدرس، تهران، ایران. رایانامه: amirreza.farzamkia@gmail.com

اطلاعات مقاله	چکیده
نوع مقاله: مقاله پژوهشی تاریخ دریافت: ۱۴۰۴/۰۴/۰۴ تاریخ پذیرش: ۱۴۰۴/۰۵/۲۰ تاریخ انتشار: ۱۴۰۴/۰۶/۰۵	آزمایش‌های فکری در فلسفه معاصر کاربردهای مختلفی (معرفتی، توصیفی، اکتشافی) داشته‌اند. استفاده معرفتی از آن‌ها با هدف دریافت شهودهاییست که قضاوت‌های ناشی از آن‌ها به‌عنوان شواهد در مقدمات استدلال‌های فلسفی به کار روند. موافقان استفاده از چنین آزمایش‌هایی به تشابه قضاوت‌های ناشی از آن‌ها با قضاوت‌های روزمره و، در نتیجه، اعتبار یکسان این دو نوع قضاوت اشاره دارند. استدلال اصلی آن‌ها در این مورد دفاع همسانی است که، مطابق آن، استدلال می‌کنند که قضاوت‌های آزمایش‌های فکری ظرفیت روان‌شناختی یکسانی با قضاوت‌های روزمره دارند. از سمت دیگر، مخالفان اغلب از غیرقابل‌اتکابودن این نوع از شهودها سخن می‌گویند و تلاش می‌کنند نشان دهند که این دو نوع قضاوت، اولاً، یکسان نیستند و، ثانیاً، حتی با پذیرش همسانی آن‌ها، در خصوص اعتبار خود قضاوت‌های روزمره نیز باید محتاط بود. در اینجا قصد دارم، با دسته‌بندی انواع اعتراضات به‌کارگیری آزمایش‌های فکری و دفاع‌هایی که از چنین آزمایش‌هایی صورت گرفته است، به آن دسته از اعتراض‌هایی پردازم که کاربرد معرفتی شهودهای به‌دست‌آمده را زیر سؤال می‌برند. قصدم آن است که، پس از معرفی این اعتراض‌ها، استدلال کنم که حتی اگر فرض کنیم که برخی انتقادات واردند، کنارگذاشتن این روش به دقیق‌تر شدن نتایج استدلال‌ها کمکی نخواهد کرد و، در نهایت، در بخشی از مسیر فلسفه‌ورزی ناچاریم از آزمایش‌های فکری استفاده کنیم و بر شهود تکیه داشته باشیم.
کلیدواژه‌ها: روش، آزمایش فکری، شهود، قضاوت‌های روزمره، شواهد	

استناد: فرزام کیا، امیررضا. (۱۴۰۴). بررسی اعتبار آزمایش‌های فکری به‌عنوان روش فلسفه‌ورزی. شناخت، ۱۸(۹۰/۱)، ۱۰۱-۱۲۱

DOI: <http://doi.org/10.48308/kj.2025.240440.1330>

© نویسندگان

ناشر: دانشگاه شهید بهشتی

۱. مقدمه

به موجب دوراهی مشهور مسئله تراموا، در برابر این پرسش قرار می‌گیرید که آیا حاضرید برای نجات جان پنج نفر یک نفر را آگاهانه بکشید یا نه. مطابق پاسخی که می‌دهید، در رویارویی با این مسئله، شما از قاعده یا نظریه اخلاقی بخصوصی نیز حمایت می‌کنید. برای مثال، اگر یک نفر را فدای پنج نفر دیگر نمی‌کنید، ممکن است به این اصل که «تحت هیچ شرایطی نباید حق حیات کسی را از او گرفت» معتقد باشید. این مسئله یک نمونه از آزمایش‌های فکری است و اگر معتقدید که پاسخ اولیه شما دارای اعتبار است و می‌توان از آن، تحت پیروی از اصول استدلالی بخصوصی، یک قاعده اخلاقی استخراج کرد، شما در دسته مدافعان دیدگاهی قرار دارید که استفاده از آزمایش‌های فکری و، به یک معنا، شهود را به عنوان روشی برای فلسفه‌ورزی قبول دارید. اما اگر گمان می‌کنید که رسیدن به قواعد اخلاقی از طریق مثالی که برآمده از رأی شهودی شماست اشتباه است، احتمالاً شما در دسته مخالفان کاربرد گسترده شهود در فلسفه خواهید بود.

مطابق یک تقسیم‌بندی در مطالعات فلسفه تجربی، فلسفه‌ورزی به دو طریق انجام می‌شود. برنامه نخست برنامه مثبت^۱ است که روش معمول فلسفه‌ورزیدن محسوب می‌شود. در این روش، دستیابی به معرفت، نظریه‌های فلسفی و پاسخ به سؤالات فلسفی مرتبط هدف فلسفه‌ورزیدن است. برنامه دیگر برنامه منفی^۲ است که با انتقاد از روش‌های معمول فلسفه‌ورزی و به خصوص توسل به شهود تلاش دارد تا روشی معتبر برای فعالیت فلسفی پیدا کند (Knobe & Nichols, 2017; Pölzler & Paulo, 2024). فیلسوفان برنامه منفی، با اشاره به اختلاف نظر در میان افراد و فرهنگ‌های مختلف و همچنین ویژگی‌های بخصوصی از آزمایش‌های فکری، استدلال می‌کنند که شهودها و به خصوص قضاوت‌های ناشی از آزمایش‌های فکری داده‌های معتبری برای فکر فلسفی به ما نمی‌دهند (Machery, 2017). در مقابل، فیلسوفانی مانند تیموتی ویلیامسون^۳ استدلال می‌کنند که هر چند استفاده از آزمایش‌های فکری محدودیت‌هایی دارد اما استدلال‌های که این آزمایش‌ها را غیر معتبر می‌دانند مشکلاتی دارند و نیازمند بازبینی هستند.

در این مقاله، پس از بررسی کاربردهای مختلفی که برای آزمایش‌های فکری وجود دارد، استدلال‌های موافقان و مخالفان این روش را بررسی خواهیم کرد. در انتها تلاش می‌کنم نشان دهم که اگرچه لازم است به محدودیت‌های استفاده از آزمایش‌های فکری در فلسفه‌ورزی توجه داشته باشیم، اما نه تنها دلایلی برای غیر معتبر دانستن این روش نداریم بلکه، در بسیاری از موارد و در حیطه‌های مختلف فلسفه، استفاده از آزمایش‌های فکری به وضوح و دقیق‌تر شدن استدلال‌ها کمک می‌کند.

1. positive program

2. negative program

3. Timothy Williamson

۲. چستی آزمایش‌های فکری

آزمایش‌های فکری مصداق‌هایی فرضی و غیرواقعی هستند که برای نشان‌دادن جنبه‌ای خاص از یک قاعده یا نظریه طراحی می‌شوند، به‌نحوی که، با روبه‌رو شدن با شرایط فرضی مطرح‌شده، پاسخی شهودی نسبت به آن شرایط در ذهن مخاطب شکل بگیرد (Pölzler & Paulo, 2024). ویژگی‌های اصلی آزمایش‌های فکری غیرواقعی بودن آن‌ها، تکیه آن‌ها بر شهود مخاطب و انتخابی بودن جزئیات آن‌هاست، به‌نحوی که اگر مسائل به موضوع مربوط نباشند، از بستری که مسئله در آن مطرح می‌شود حذف می‌شوند و پاسخ نهایی تنها برآمده از عناصر مرتبط است. هدف نهایی طرح آزمایش‌ها دریافت پاسخ مخاطب به مسئله مطرح‌شده یا نشان‌دادن وجهی از موضوع است که پیش از آن مورد توجه نبوده است. پاسخ‌ها و گزاره‌هایی که در آزمایش‌ها مطرح می‌شوند به‌عنوان گزاره‌هایی استفاده می‌شوند که می‌توانند در یک استدلال فلسفی به کار روند (Machery, 2017). از آزمایش‌های فکری در حیطه‌های مختلف فلسفه مانند فلسفه اخلاق، ذهن و متافیزیک استفاده می‌شود.

۲-۱. چند مثال از آزمایش‌های فکری

مسئله تراموا^۱ (Foot, 1967)، مسئله پیوند اعضا^۲ (Thomson, 1976)، مثال مشهور گتیه (Gettier, 1963) و زمین‌های دوقلوی^۳ پاتنم (Putnam, 1975) چند نمونه مشهور از آزمایش‌های فکری هستند. در ادامه مقاله، به مسئله پیوند اعضا اشاره می‌کنم.

مسئله پیوند اعضا

این آزمایش فکری را اولین بار جودیت تامسون^۴ در نقد پیامدگرایی^۵ مطرح کرد:

فرض کنید که شما پزشک هستید و پنج نفر از بیماران شما به‌علت نبود اعضا (برای جراحی پیوند عضو) در آستانه مرگ هستند: یک نفر به قلب، یک نفر به ریه، یک نفر به کبد، یک نفر به کلیه و دیگری به لوزالمعده نیاز دارد. یک مسافر جوان سالم برای یک معاینه معمولی وارد بیمارستان شما می‌شود. اگر شما هیچ کاری نکنید، مسافر جوان به سفر خود ادامه می‌دهد و پنج بیمار شما خواهند مُرد. اما فرض کنید، به هر شکلی، شما می‌توانید، با کشتن آن مسافر و اهدای اعضایش به پنج بیمار خود، آن‌ها را نجات دهید. (Thomson, 1976, Vol 59: 206)

1. Trolley case
2. Transplant case
3. Twin earths
4. J.J. Thomson
5. Consequentialism

این آزمایش موقعیتی فرضی را مطرح می‌کند که در آن اصل «بیشینه‌کردن خیر برای بیشترین افراد» به‌عنوان معیاری برای عمل اخلاقی مورد بررسی قرار می‌گیرد و، درنهایت، تلاش می‌کند که، با تکیه بر شهود افراد مبتنی بر غیراخلاقی بودن گرفتن جان مسافر جوان، انتقادی به پیامدگرایی وارد کند.

۳. کاربردهای آزمایش‌های فکری در فلسفه

هم موافقان و هم مخالفان استفاده از آزمایش‌های فکری به کاربردهای متفاوت این آزمایش‌ها اشاره کرده‌اند و از آن‌ها استفاده می‌کنند. سه کاربرد برای آزمایش‌های فکری در نظر گرفته می‌شود: (۱) کاربرد معرفتی^۱، (۲) کاربرد توصیفی^۲، (۳) کاربرد اکتشافی^۳ (Pözlner & Paulo, 2024).

در کاربرد توصیفی آزمایش‌های فکری هدف این است که جزئیات یک نظریه یا استدلال بخصوص واضح شود. در این کاربرد، آزمایش فکری روشی برای طرح مثال یا شرایطی است که، با تصور آن، مخاطب درک بیشتری از فرض مطرح‌شده داشته باشد. هدف از استفاده اکتشافی از آزمایش‌های فکری ایجاد فهم جدیدی نسبت به موضوع مطرح‌شده است. ویژگی بخصوص کاربرد اکتشافی این است که در آن تلاش می‌شود، بدون سوگیری استدلالی بخصوص یا دفاع از نظریه‌ای، صرفاً زوایای جدیدی از موضوع به مخاطب عرضه شود.

فیلسوفان برنامه منفی از آزمایش‌های فکری، در این دو حالت، استفاده می‌کنند و آن را معتبر می‌دانند زیرا به‌طور مستقیم در فرایند استدلال فلسفی وارد نمی‌شوند. به بیان دیگر، در این دو حالت، از نتیجه آزمایش فکری به‌عنوان شواهدی برای رد یا تأیید استدلال‌ها یا نظریات استفاده نمی‌شود. آنچه اغلب مورد انتقاد مخالفان استفاده از شهودهاست کاربرد معرفتی آزمایش‌های فکری است که مستقیماً و از ابتدا با هدف به‌دست‌دادن شواهدی برای استدلال‌ها طراحی می‌شوند.

۳-۱. کاربرد معرفتی آزمایش‌های فکری

پاسخ‌هایی که نسبت به شرایط فرضی آزمایش‌های فکری مطرح می‌شوند پاسخ‌هایی برآمده از شهود مخاطب به شمار می‌آیند. شهودها در فلسفه معاصر و به‌خصوص در فلسفه تجربی به‌عنوان ظواهری ذهنی^۴ که می‌توانند به تولید گزاره‌هایی حاوی باور منجر شوند کاربرد زیادی یافته‌اند. برای مثال، در فلسفه اخلاق گزاره‌هایی که شهودها به ما می‌دهند اصول اخلاقی یا مقدماتی برای استدلال‌ها در نظر گرفته می‌شوند. همان‌طور که بیان شد، مخالفان کاربرد آزمایش‌های فکری در فلسفه یا، به‌طور عام‌تر، مخالفان تکیه به شهود به‌عنوان روشی برای فلسفه‌ورزی از غیرقابل‌اتکاب بودن شهودها سخن می‌گویند.

1. Epistemic
2. Illustrative
3. Heuristic
4. Intellectual seemings

اگر قصد ما از به‌کاربردن آزمایش‌های فکری دریافت این نوع از شهودها و، درنهایت، رد یا تأیید باورها، نظریه‌ها و پاسخ‌ها باشد، آنگاه آزمایش فکری برای ما کاربردی معرفتی دارد. در این کاربرد، گزاره‌هایی که باور مرتبط با یک شهود خاص را بیان می‌کنند در فرآیند استدلال فلسفی مورد استفاده قرار می‌گیرند و دلایلی برای رد یا قبول یک دیدگاه خاص فراهم می‌کنند. استفاده معرفتی از آزمایش‌های فکری نیز دو حالت دارد: استفاده منفی و مثبت (Pözlner & Paulo, 2024).

استفاده منفی معمولاً مبتنی بر مثال نقض است و به‌عنوان نمونه‌ای برای رد یک اصل یا نظریه به کار می‌رود. برای مثال، شرایط فرضی انتخابِ نجاتِ پنج بیمار در ازای کشتن یک شخص سالم در بیمارستان نمونه‌ای از این کاربرد علیه فایده‌گرایی است. در مقابل، در استفاده مثبت، داده‌های نهایی آزمایش‌ها برای دفاع از یک اصل مورد استفاده قرار می‌گیرند و دلیلی برای همراهی آن به ما ارائه می‌کنند (Pözlner & Paulo, 2024).

همان‌طور که مطرح شد، فیلسوفان برنامه منفی، به‌طور خاص، با استفاده معرفتی از آزمایش‌های فکری مخالف‌اند و نتایج آن را شواهدی غیرقابل‌انکا می‌دانند (Machery, 2017). اما پیش از بررسی استدلال‌های مخالفان و استدلال اصلی موافقان، باتوجه‌به استفاده‌های معرفتی متفاوتی که ممکن است از آزمایش‌ها موردنظر باشد، ضروری‌ست که، با مشخص کردن حدود این استفاده، حالتی از استفاده معرفتی را مدنظر قرار دهیم که موردقبول هر دو گروه موافقان و مخالفان باشد، حدودی که استدلال‌های له و علیه مبتنی بر آن‌ها بنا شده باشند. به‌عبارت‌دیگر، باتوجه‌به گسترده و مبهم بودن حوزه آزمایش‌های فکری، مسئله مشخصی که مخالفان از آن انتقاد می‌کنند باید مشخص شود.

۴. هدف از استفاده معرفتی از آزمایش‌های فکری

تفاوت در تعاریفی که از کاربرد معرفتی آزمایش‌ها ارائه شده چنان است که هدف استفاده از آن‌ها را مبهم می‌کند. در اینجا تلاش می‌کنم، با دسته‌بندی انواع مختلف اهداف احتمالی از به‌کاربردن آزمایش‌ها در کاربرد معرفتی، مشخص کنم که کدام هدف را می‌توان موردقبول موافقان و مخالفان دانست و سپس به استدلال‌های هر دو گروه درخصوص معتبر یا نامعتبر بودن آزمایش‌ها، باتوجه‌به آن هدف، خواهم پرداخت. از آنجاکه کاربرد معرفتی آزمایش‌های فکری محل اختلاف است، در ادامه این نوشته، عباراتی را که بر استفاده از آزمایش‌های فکری دلالت دارند صرفاً به‌معنای استفاده معرفتی به کار خواهم برد.

۴-۱. استفاده به‌عنوان معیار رد یا قبول یک نظریه / اصل / ادعا

هدف حداکثری در استفاده از آزمایش‌های فکری را می‌توان این‌طور تعریف کرد که در هر بار استفاده از آزمایش‌ها پاسخی که مخاطب ارائه می‌کند مستقیماً به‌عنوان معیار پذیرش محتوا مورد استفاده قرار می‌گیرد. آزمایش‌های فکری به این معنا تابعی در نظر گرفته می‌شوند که ورودی آن‌ها پاسخ به شرایط فرضی و خروجی گزاره‌ای برای رد یا قبول یک

مسئله است. استفاده از آزمایش‌ها با این هدف استفاده‌ای سراسر است و بدون نیاز به فرآیندهای سنجش و استدلال فراتر است.

در این معنا هر پاسخ به آزمایش فکری به ما می‌گوید که آیا آنچه در شرایط فرضی انتخاب می‌کنیم توسط دیگر اصول و باورهای پذیرفته‌شده ما مورد قبول است یا خیر. در نتیجه، اگر انتخاب ما نشان دهد که باورهایی که سابقاً از راه معتبری اتخاذ کرده‌ایم در شرایط فرضی چیزی را قبول نمی‌کنند، اصل مورد بحث را رد می‌کنیم.

برای مثال، فرض کنید با استدلالی معتبر پذیرفته باشید که گرفتن جان یک انسان به هر دلیلی، به جز رضایت خود او، اشتباه است. سپس، شخصی برای رد اصل فایده‌گرایی، یعنی پیشینه‌کردن خیر برای بیشترین افراد، آزمایش فکری پیوند اعضا را برای شما مطرح می‌کند. اگر مطابق باور از پیش پذیرفته‌شده خود از انجام این کار صرف نظر کنید، مطابق این نوع برداشت از هدف آزمایش‌های فکری، پاسخ شما نظریه فایده‌گرایی را رد کرده است.

این نوع به‌کاربردن آزمایش‌های فکری مبتنی بر استفاده منفی از آن‌ها و ارائه‌دادن مثال نقض است. موارد مثال نقض واقعاً چیزی در مورد نظریه‌مان به ما می‌گویند. معمولاً اگر مثال نقض در شرایط فرضی معتبری نتیجه شود، حداقل می‌دانیم که اصل یا نظریه ما، با شکل فعلی، تبیین خوبی از مسائل به ما نخواهد داد و، به همین دلیل، اگر نتایج آزمایش‌ها را معیاری برای رد ادعاها تعریف کنیم، مشکلی در استفاده از آن‌ها نخواهیم داشت.

اما در حالت دیگر ممکن است، مطابق استفاده مثبت، نتیجه آزمایش‌های فکری را به‌تنهایی معیاری برای پذیرش یک ادعا قرار دهیم. به این معنا که به‌صرف همراهی شهود مخاطب با فرض آزمایش حکم به درست بودن فرضیه خود کنیم. این نوع از استفاده برای تأیید نظریات تمام مسیر به‌دست‌آوردن دانش در یک موضوع را محدود به خود آزمایش فکری می‌کند. در حالی که معمولاً برای تأیید یک باور فرایندی فراتر از صرف تکیه بر شهودمان را طی می‌کنیم.

مشکل اساسی چنین نگاهی به هدف آزمایش فکری این است که فرایند ارزیابی و استدلال را به‌صرف شرایطی فرضی محدود می‌کند و این دقیقاً مسئله‌ای است که فیلسوفان برنامه منفی اکیداً با آن مخالفت می‌کنند. بنابراین، موافقان کاربرد آزمایش‌ها، برای ارائه هدف و کاربرد مناسبی که اجرای آن‌ها دارد، دیدگاه معتدل‌تری نسبت به کاربرد مثبت آزمایش‌ها اتخاذ می‌کنند (Williamson, 2007)، دیدگاهی که اکثر مخالفان نیز تلاش دارند با پذیرفتن آن علیه اعتبار آزمایش‌ها استدلال کنند (Machery, 2017 & 2011).

۴-۲. استفاده با هدف به‌دست‌آوردن شواهدی برای مقدمات استدلال

شهودها حالاتی ذهنی هستند که باوری مربوط به خود را توجیه می‌کنند (Rosenqvist, 2020). همچنین مطرح شد که آزمایش‌های فکری با هدف دریافت پاسخ‌ها یا، به عبارت بهتر، قضاوت‌هایی^۱ طرح می‌شوند که مبتنی بر شهودها هستند. هدف از استفاده از آزمایش‌های فکری، در این دیدگاه معتدل، دریافت قضاوت‌های مبتنی بر شهودی است که بتوان آن‌ها

را به‌عنوان شواهدی برای مقدمات استدلال‌های فلسفی به کار برد (machery, 2017). بحث شواهد^۱، در فلسفه، ادبیاتی گسترده دارد (Williamson, 2000؛ Cohen, 2005؛ neta, 2008) اما در اینجا صرفاً برداشتی اولیه از شواهد، به‌عنوان آنچه کمک می‌کند گزاره‌ای که مقدمه استدلال قرار می‌گیرد توجیه کنیم، برای پیش بردن بحث کافی خواهد بود.

در این نوع استفاده، آزمایش‌های فکری ابزاری برای دریافت اطلاعاتی قلمداد می‌شوند که در استدلال‌ها به ما کمک می‌کنند و فرایند استدلال فلسفی محدود به خود اجرای آزمایش دانسته نمی‌شود. آزمایش فکری صرفاً داده‌مربوطی به ما می‌دهد که پیش از این در دست نداشتیم، داده‌ای که به ما کمک می‌کند تا به گزاره‌ی بخصوصی برسیم که، در یک صورت استدلالی، به‌عنوان مقدمه مورد استفاده قرار می‌گیرد.

برای مثال، برخی از فیلسوفان نظیر ویلیامسون و سورنسن، برای این استفاده، از طریق ساخت استدلال‌هایی موجهاتی براساس خلاف‌واقع‌ها^۲، رویکردی را پیشنهاد می‌کنند (Sorensen, 1992؛ Williamson, 2007). مثلاً شرایط فرضی آزمایش فکری پیوند اعضا به ما می‌گوید که چنین نیست که افراد حاضر شوند، در ازای جان پنج بیمار، یک نفر را بکشند. کاربردی که این قضاوت برآمده از آزمایش در رویکرد دوم دارد این است که می‌توان از آن در بخشی از یک استدلال فلسفی استفاده کرد:

(مقدمه ۱) اگر فایده‌گرایی کلاسیک نظریه اخلاقی بهتری باشد، قضاوت افراد منجر می‌شود به کشتن یک نفر برای نجات جان پنج نفر.

(مقدمه ۲): اکثر افراد یک نفر را فدای پنج نفر نمی‌کنند و شهود اخلاقی آن‌ها با اصل فایده‌گرایی متفاوت است.

(نتیجه) فایده‌گرایی نسبت به دیگر نظریه‌های اخلاقی قابل ترجیح نیست.

این استدلال نشان‌دهنده نمونه‌ای از کاربرد آزمایش‌های فکری براساس استخراج قضاوت‌هایی است که مقدمات یک استدلال را پشتیبانی می‌کنند. نکته مهم در مورد این رویکرد این است که آزمایش فکری در آن تنها یک ابزار برای بهتر استدلال کردن به حساب می‌آید و صرفاً با استفاده از نتیجه آزمایش نمی‌توانیم به نتیجه نهایی برسیم. در استدلال بالا، خود مقدمه گزاره‌ای مستقل از آزمایش فکری است که پذیرش درست بودن محتوای آن و به‌کاربردن آن در استدلال حاصل فرآیندی جدا از آزمایش است. در نتیجه، آزمایش فکری به‌کاررفته در اینجا بخشی از استدلال نهایی را شکل می‌دهد و نقش کمکی دارد.

بنابراین، موافقان و مخالفان استفاده معرفتی از آزمایش‌های فکری، هر دو، با پذیرش این فرض که هدف از اجرای آزمایش دریافت این نوع از قضاوت‌ها برای مقدمات استدلال‌هاست، به دفاع یا انتقاد از این کاربرد می‌پردازند. برای روشن شدن هدف استدلال‌های له و علیه، در ادامه این نوشته، می‌توان چنین بیان کرد که فیلسوفان برنامه منفی استفاده

معرفتی از آزمایش‌های فکری، با هدف به‌دست‌آوردن قضاوت‌هایی برای مقدمات استدلال‌ها، را غیرمعتبر می‌دانند. از طرفی، بار دفاع از معتبر بودن این نوع فلسفه‌ورزی در ابتدا بر عهده موافقان این کاربرد است و، بنابراین، به یک دفاع پیشنهادی و یک دفاع رایج در اهمیت معرفت‌شناختی آزمایش‌های فکری اشاره خواهیم کرد.

۵. استدلال موافقان کاربرد آزمایش‌های فکری

مدافعان استفاده از ظرفیت معرفتی آزمایش‌های فکری استدلال می‌کنند که قضاوت‌های به‌دست‌آمده در این موارد از اعتبار مشابهی با قضاوت‌های روزمره برخوردار هستند. به این معنا که این قضاوت‌ها، از نظر معرفتی، شباهتی با ساختار قضاوت‌های روزمره مختلف ما دارند. منظور از قضاوت‌های روزمره طیف وسیعی از باورهایی است که مبتنی بر شهودها اتخاذ می‌کنیم. نظر ما در مورد یک دوراهی اخلاقی در زندگی روزمره، تصمیم مرتبط با مقصر دانستن شخصی که بدقولی کرده، شهود ما مبتنی بر اینکه اکنون واقعاً ساعت ۱۸:۰۰ است، همگی نمونه‌های از قضاوت‌های روزمره هستند.

مدافعان استدلال می‌کنند که قضاوت‌های ناشی از آزمایش‌های فکری و قضاوت‌های روزمره، هر دو، از ظرفیت‌های روان‌شناختی^۱ یکسانی استفاده می‌کنند (Williamson, 2007). منظور از ظرفیت‌های روان‌شناختی مجموعه‌ای از ساختارها و فرآیندهای شناختی هستند که به شکل‌گیری قضاوت‌ها، دانش و فهم روزمره ما منجر می‌شوند و، به عبارتی، اعتبار آن‌ها را مشخص می‌کنند (Machery, 2011). مطابق دفاع همسانی^۲، قضاوت‌های ناشی از آزمایش‌های فکری از مسیری یکسان با قضاوت‌های روزمره شکل می‌گیرند و فرآیندهای شناختی ما در هر دو مورد یکسان است و، در نتیجه، این دو نوع قضاوت همسان هستند.

بنابراین، از آنجاکه ما هم در آزمایش‌های فکری و هم در موقعیت‌های روزمره به شکل مشابهی از قوای شناختی خود استفاده می‌کنیم، تاجایی که قضاوت‌های روزمره خود را معتبر بدانیم، قضاوت‌های نتیجه‌شده از آزمایش‌ها نیز معتبر هستند. اثبات همسانی دو نوع قضاوت کار پیچیده‌ای نیست و مثال‌هایی از قضاوت‌های ناشی از آزمایش‌های فکری که در شرایط واقعی مشابه نیز رخ داده باشند این فرض مدافعان را اثبات می‌کند. اگر پاسخ‌های شرایط فرضی به ما بگویند که مخاطب آزمایش گرفتن جان یک انسان بی‌گناه را حتی به‌ازای نجات دیگران درست نمی‌داند و در واقعیت نیز بتوان شکل‌گرفتن همین قضاوت را مشاهده کرد، می‌توانیم نتیجه بگیریم که این دو نوع قضاوت همسان‌اند و اعتبار معرفتی یکسان دارند.

نکته اصلی دفاع همسانی تأکید بر این مسئله است که تفاوت آزمایش‌های فکری و قضاوت‌های معمولی در واقعی و غیرواقعی بودن آن‌هاست و، از نظر شناختی، هر دو نوع قضاوت، تا مرحله شکل‌گرفتن، فرآیند یکسانی طی می‌کنند.

1. psychological capacities

2. The Parity defense

آنچه از دفاع همسانی قابل قبول است این است که دست‌کم بعضی از قضاوت‌های مرتبط با آزمایش‌ها با واقعیت تطابق دارند و می‌توان از معتبربودن آن‌ها دفاع کرد.

ادوارد ماشری^۱، برای مخالفت با معتبربودن قضاوت‌های ناشی از آزمایش‌های فکری، هم تعبیر دوم از هدف آزمایش‌های فکری، یعنی استفاده به‌عنوان شواهد، و هم دفاع همسانی را قبول می‌کند و تلاش می‌کند نشان دهد که با قبول کردن این فرضیات همچنان نمی‌توان، از نظر معرفتی، با معتبربودن نتایج آزمایش‌های فکری موافق بود. در اینجا، با ارائه استدلال‌های مندرج در انتقادات او و پاسخ به آن‌ها تلاش می‌کنم نشان دهم که، در صورت قبول کردن فرض همسانی، مخالفان نمی‌توانند به‌سادگی علیه به‌کارگیری آزمایش‌های فکری استدلال کنند.

۶. استدلال‌های مخالفان علیه به‌کاربردن آزمایش‌های فکری

۶-۱. انتقاد قابل‌اتکا نبودن قضاوت‌های روزمره

یکی از انتقادات مطرح‌شده به کاربرد معرفتی آزمایش‌های فکری و استدلال همسانی مبتنی است بر غیرمعتبر دانستن قضاوت‌های روزمره. ماشری استدلال می‌کند که حتی اگر اذعان کنیم که قضاوت‌های آزمایش‌های فکری با قضاوت‌های روزمره همسان‌اند، همچنان معتبربودن هر دو نوع قضاوت اثبات نشده است. از نظر او، قضاوت‌های روزمره اعتبار معرفتی ندارند و باید بازبینی شوند.

ادعای اصلی این انتقاد آن است که به‌دست‌آوردن شناخت فرآیندی پیچیده و نیازمند دقت نظر و شواهد قابل‌اتکاست و این در حالی‌ست که قضاوت‌های روزمره، با تأثیر پذیرفتن از انواع مختلفی از سوگیری‌ها، امکان انحراف دارند و حتی اگر سوگیری بخصوصی در کار نباشد، خود این قضاوت‌ها برای به‌دست‌آوردن معرفت کافی نیستند (Machery, 2011).

ماشری برای اثبات این نکته بیان می‌کند که، مطابق تحقیقی در حوزه روان‌شناسی اجتماعی^۲، تشخیص روابط علی در قضاوت‌های روزمره توسط افراد در بسیاری از موارد به‌واسطه عوامل دیگری مانند میل ما به سرزنش یک شخص خاص یا بد دانستن چیزهایی دچار سوگیری می‌شود.

او دو راننده را مثال می‌زند که به‌علت سرعت بیش از حد مجاز باعث آسیب‌دیدگی چند نفر شده‌اند. یکی از این دو در حالی سبقت گرفته که هدف او رسیدن به خانه برای پنهان کردن مواد مخدر از والدینش بوده و دیگری برای رساندن هدیه‌ای به والدینش مرتکب تخلف شده است اما، در هر دو مورد، چندین نفر به‌علت تصادف زخمی شده و یک نفر نیز کشته شده است. بنابر فرض ماشری، اگر راننده برای انجام کار خوبی سبقت گرفته باشد، افراد علیت و سرزنش کمتری برای او در نظر می‌گیرند اما راننده اول را به‌شدت سرزنش می‌کنند، درحالی‌که علت سبقت‌گرفتن آن‌ها کاملاً غیرمربوط

1. Edouard Machery

2. Mark Alicke, Culpable Control and the Psychology of Blame, Psychological Bulletin, august 2000

است. بنابراین، درحالی که هردو به یک میزان مقصر هستند و اشتباه یکسانی انجام داده‌اند، قضاوت ما در مورد اینکه راننده اول مستحق سرزنش بیشتری است، به واسطه تصور ما از بد بودن اعتیاد، دچار سوگیری شده است (Machery, 2011).

۶-۲. پاسخ به انتقاد قابل اتکا نبودن قضاوت‌های روزمره

این انتقاد به درستی به مشکلاتی در قضاوت‌های روزمره توجه می‌کند. انواع قضاوت‌های روزمره دچار سوگیری‌های مختلفی ناشی از فرهنگ، شرایط ارائه مسئله، شخصیت افراد و دیگر موارد می‌شوند. اما از مقدمات استدلال آن نمی‌توان قابل اتکا نبودن این نوع از قضاوت‌ها را نتیجه گرفت. با پذیرش مواردی که قضاوت معمولی ما منجر به خطا می‌شود، می‌توان نتیجه گرفت که بعضی از قضاوت‌ها، بر اساس اصولی، نیاز به بازبینی مجدد دارند.

مثلاً در مثال تصادف، می‌توان استدلال کرد که باید فرآیند بخصوصی تا شکل‌گیری قضاوت نهایی ما رخ دهد، فرآیندی که می‌تواند شامل توجه به اصول اخلاقی بی‌طرفی، حذف عوامل نامربوط و... باشد اما نمی‌توان قضاوت معمولی را به کلی بی‌اعتبار دانست. اگر مطابق تعریف اولیه، قضاوت‌های روزمره متکی بر شهود ما باشد، دست‌کم می‌توان ادعا کرد که این قضاوت‌ها محتوای اولیه لازم را به ما می‌دهند، محتوایی که از روش‌های دیگر به دست نمی‌آید.

همچنین می‌توان ادعا کرد که قضاوت‌های روزمره حتی اگر غلط باشند به ما گوشزد می‌کنند که نیاز است به مسئله از زاویه خاصی توجه کنیم. بدون تکیه بر قضاوت اولیه‌ای که یک عامل را نیازمند سرزنش می‌داند، نمی‌توان در مورد راننده‌ها به ارزیابی اخلاقی پرداخت. همچنین، حتی با پذیرش این فرض که نیت راننده در سبقت نامربوط است، قضاوت مبتنی بر بیشتر سرزنش کردن او به این مسئله اشاره می‌کند که یک اشتباه اخلاقی دیگر نیز رخ داده است.

در واقعیت نیز معمولاً در قضاوت‌های روزمره تنها از یک نوع فرآیند شناختی برای قضاوت استفاده نمی‌کنیم و، علاوه بر شهود، عوامل دیگری را نیز در قضاوت نهایی خود دخیل می‌کنیم. بنابراین، حکم به قابل اتکا نبودن این قضاوت‌ها مقدمات دیگری نیاز خواهد داشت.

ویلیامسون در پاسخ به ماشری استدلال می‌کند که با پذیرفتن نتیجه او، ما در بسیاری از مواردی که در زندگی روزمره به قضاوت معمولی نیاز داریم نیز دچار تردید خواهیم بود و این مسئله، منجر به شکاکیت عمومی می‌شود (Williamson, 2016). به تناسب موارد خطا، می‌توان مثال‌هایی پیدا کرد که اتکا به قضاوت روزمره نه تنها درست بلکه امری ضروری است. برای مثال، برای درک مفاهیمی مانند علیت یا ضرورت موجهاتی^۱، اگر قضاوت‌های روزمره‌ای مانند «اگر پارچه آتش بگیرد، می‌سوزد» را نداشتیم، نه تنها در فهم نظری بلکه در عمل نیز دچار مشکل می‌شدیم. قرار گرفتن در دسته شکاکان عمومی، به بهانه پرهیز از موارد خطا در قضاوت‌های روزمره، هزینه‌ای گزاف است که طرفداران برنامه منفی حاضر به پذیرش آن نخواهند شد.

۶-۳. انتقاد غیرعادی بودن^۱ آزمایش‌های فکری

ماشری استدلال می‌کند که آزمایش‌های فکری معمولاً موقعیت‌هایی خیالی را به تصویر می‌کشند که نسبتی با واقعیت ندارند. از نظر او، مسائل در واقعیت به عناصر مختلفی مرتبط هستند که این ارتباط در آزمایش‌های فکری یا تفکیک می‌شوند و یا به درستی لحاظ نمی‌شود. همسو با استدلال ماشری، عده‌ای از پیامدگرایان، در پاسخ به انتقادی که از مسئله پیوند اعضا نتیجه می‌شود، استدلال می‌کنند که هیچ پیامدگرایی نیز حاضر به گرفتن جان یک انسان بی‌گناه برای نجات پنج نفر دیگر نخواهد شد، زیرا در واقعیت، با معیار پیامدگرایی، این عمل منجر به بی‌اعتمادی عمومی نسبت به سیستم بهداشت و درمان می‌شود (Rosenqvist, 2020). در اینجا هدف مخالفان این است که نشان دهند عواملی که اغلب در آزمایش‌های فکری نامربوط دانسته می‌شوند در واقعیت در شکل‌گیری قضاوت نهایی مؤثرند.

در جنبه دیگر این انتقاد، ماشری ادعا می‌کند که آزمایش‌های فکری، به‌خصوص در اخلاق، عوامل مؤثر بر قضاوت‌های روزمره را که هم‌زمانی آن‌ها در وقوع^۲ باعث معتبر بودن قضاوت‌ها می‌شود از هم جدا می‌کنند. برای مثال، آزمایش فکری پل عابر پیاده^۳ را در نظر بگیرید:

شما از بالای پل عابر پیاده شاهد عبور یک قطار از مسیری هستید که در انتهای آن پنج نفر روی ریل بسته شده‌اند و امکان مطلع کردن راننده را نیز ندارید. در همین حین متوجه می‌شوید که، درست در میانه پل، مردی چاقی ایستاده است که با پرت کردن او قطار متوقف شده و پنج نفر نجات می‌یابند. آیا از نظر اخلاقی انجام این کار مجاز است و آن را انتخاب می‌کنید؟ (Thomson, 1976, Vol 59: 207)

این مورد نیز، مانند مسئله پیوند اعضا، برای انتقاد از پیامدگرایی کلاسیک مطرح شده است اما، همان‌طور که در بیان انتقاد اشاره شد، ماشری استدلال می‌کند که این آزمایش‌های عناصری را که در واقعیت با یکدیگر پیوستگی دارند جدا می‌کند و قضاوت نهایی را مخدوش می‌سازد. مثلاً در اینجا دو ویژگی «انجام عمل مبتنی بر خشونت» و «ایجاد ضرر بیشتر از منفعت» از هم جدا می‌شوند، در حالی که در واقعیت هرگاه خشونت به کار می‌رود، در مجموع (باتوجه به معیار پیامدگرایی) ضرر از منفعت بیشتر خواهد بود و دقیقاً به همین دلیل است که، در موارد مشابه، از انجام دادن چنین عملی خودداری می‌کنیم (Machery, 2011) و این در حالی است که در آزمایش پل عابر پیاده، اگر انتخاب کنیم که مرد را قربانی نکنیم، باز هم دلایل دیگری خواهیم داشت.

ماشری دور از واقعیت بودن آزمایش‌ها را از طریق اشاره به آزمایش فکری گتیه نشان می‌دهد. در این آزمایش فکری شرایطی ترسیم می‌شود که، در آن، فردی باتوجه به یک ساعت دیواری که دیگر کار نمی‌کند زمان را بیان می‌کند و به‌طور اتفاقی زمان درست دقیقاً همان زمان اعلام شده توسط آن فرد است. گتیه این مثال را مطرح می‌کند تا نشان دهد که ویژگی‌های صادق بودن و موجه بودن باور از روش‌های معتبر به دست آوردن آن جدا هستند (Gettier, 1963). این در

1. Atypicality
2. Co-occurrence
3. Footbridge problem

حالیست که از نظر ماشری، در واقعیت، هرگاه افراد باور صادق موجهی دارند، آن را از روش‌های معتبری کسب کرده‌اند و مشکل آزمایش فکری گتیه در این است که، در حالتی خیالی و دور از واقعیت، کسب باور صادق موجه را به شانس ربط می‌دهد.

ایرادات مختلفی که ماشری به آن‌ها اشاره می‌کند، از جمله «خیالی بودن»، «امکان دست‌کاری نتیجه از طریق طراحی بخصوص» و «نادیده‌گرفتن ارتباط عناصر هم‌زمان»، انتقاد غیرعادی بودن آزمایش‌های فکری را تشکیل می‌دهند (Machery, 2011). می‌توانیم بپذیریم که قضاوت‌های روزمره معتبر هستند و این قضاوت‌ها دارای ظرفیت روان‌شناختی و اعتبار یکسانی با قضاوت‌های مرتبط با آزمایش‌ها هستند اما غیرعادی بودن آزمایش‌ها باعث می‌شود هنگامی که ظرفیت روان‌شناختی قضاوت‌های روزمره در آزمایش‌های فکری به کار می‌رود، دراصل، خارج از دامنه مناسب خود اعمال شود. مثال زیر را در نظر بگیرید:

شما دوندۀ بسیار خوبی در شهر «الف» هستید و در موارد بسیاری این مسئله را اثبات کرده‌اید. بعد از مدتی برای یک مسابقه به شهر «ب» سفر می‌کنید و با فرض تمرینات قبلی خوبی که در «الف» داشته‌اید، انتظار نتیجه خوبی دارید. در همین حین، با شروع مسابقه متوجه می‌شوید که آب‌وهوای گرم‌وخشک شهر «ب» باعث می‌شود که شما انرژی بیشتری از دست بدهید و زودتر از چیزی که انتظارش را داشتید خسته شود. درنهایت، به همین دلیل نه‌تنها در مسابقه پیروز نمی‌شوید بلکه نفر آخری هستید که به خط پایان می‌رسد.

مسئله‌ای که در این شرایط فرضی باعث شکست شما می‌شود این نیست که شما دوندۀ خوبی نیستید یا توانایی‌های برجسته‌ای ندارید بلکه علت شکست شما این است که صرفاً داشتن توانایی باعث نمی‌شود که در هر شرایطی توفیق یابید. به همین شکل، ماشری استدلال می‌کند که قضاوت‌های آزمایش‌های فکری هرچند از ظرفیت روان‌شناختی مشابه قضاوت‌های روزمره استفاده می‌کنند اما خود شرایط آزمایش‌ها، به دلیل غیرمعمول بودن، زمینه نامناسبی برای اعمال چنین ظرفیتی خواهد بود (Machery, 2011). نقطه قوت استدلال ماشری در اینجاست که او، با قبول همسانی، به این نتیجه می‌رسد که باید به نتایج آزمایش‌ها شکاک بود و همین عدم قطعیت اعتبار معرفتی آن‌ها را زیر سؤال می‌برد.

۶-۴. پاسخ به انتقاد غیرعادی بودن آزمایش‌ها

ویلیامسون در پاسخ به این انتقاد، با پذیرش غیرعادی بودن بیان می‌کند که غیرعادی بودن لزوماً قابل اتکا بودن را زیرسؤال نمی‌برد. او استدلال می‌کند که در هیچ‌یک از نمونه‌هایی که ماشری از آزمایش‌های فکری بررسی می‌کند نمی‌توان اثبات کرد که ظرفیت‌های روان‌شناختی در خارج از دامنه مناسبشان استفاده شده‌اند. او تلاش می‌کند نشان دهد که غیرعادی بودن لزوماً استدلالی کافی برای نامعتبر بودن نیست، هرچند غیرعادی بودن می‌تواند احتمال نامعتبر بودن را نیز زیاد کند. فردی را که حافظه فوق‌العاده‌ای دارد صرفاً به خاطر غیرعادی بودن او، غیرقابل اتکا نمی‌دانیم بلکه حتی بیش از دیگران به او اتکا می‌کنیم. از این رو، نیاز به شروط دیگری نیز داریم (Williamson, 2016).

به‌علاوه، مسئله جداسدن جزئیات هم‌زمان در آزمایش‌ها باعث نمی‌شود که قضاوت‌ها از حوزه مناسبشان خارج شوند و این هم‌زمانی، حتی اگر اغلب صادق باشد، لزوماً همیشه صادق نیست. برای مثال، در انتقاد، «خشونت‌ورزی» و «ضررزدن» عواملی در نظر گرفته شده‌اند که در آزمایش پل‌عابر پیاده از هم جدا شده‌اند، درحالی‌که در واقعیت با یکدیگر رابطه مستقیم دارند و همواره باهم رخ می‌دهند.

ویلیامسون در رد این انتقاد بیان می‌کند که این هم‌زمانی حتی در واقعیت نیز همواره صادق نیست و استفاده از چنین مسئله‌ای برای بی‌اعتبار دانستن آزمایش‌ها اشتباه است. گاهی، در واقعیت، فردی برای دفاع از خود ناچار می‌شود که مرتکب قتل شود. در چنین شرایطی ما قضاوت او مبتنی بر جدا بودن دو عامل «خشونت‌ورزی» و «ضررزدن» را دلیلی برای غیرمعتبر بودن قضاوتش نمی‌دانیم. حتی می‌توان به‌سادگی ادعا کرد که هم‌زمانی مورد ادعا در انتقاد در اینجا کاملاً اشتباه است و خشونت‌ورزی (قتل) در اینجا از ضررزدن (کشته‌شدن توسط یک قاتل) جلوگیری می‌کند. در مورد مثال گتیه نیز می‌توان مثال‌های متعددی در واقعیت یافت یا فرض کرد که عوامل مورد نظر جدا از هم رخ دهند (Williamson, 2016).

بنابراین، ویژگی‌هایی که ماشری به آزمایش‌های فکری نسبت می‌دهد دلالت بر غیرعادی بودن و دور از واقع بودن آن‌ها ندارد، زیرا شرایط واقعی نیز در مواردی این ویژگی‌ها را دارند. در نتیجه، نمی‌توان از به‌کار رفتن ظرفیت‌های روان‌شناختی در دامنه نامتناسب سخن گفت زیرا مقدماتی که نشان می‌دادند آزمایش‌های فکری دامنه درست این ظرفیت‌ها نیستند با مثال نقض رد شدند.

آنچه استدلال ماشری می‌تواند به ما نشان دهد این است که هنگامی که به موارد مشابهی در آزمایش‌های فکری می‌رسیم، باید با احتیاط بیشتری نسبت به معتبر دانستن قضاوت منتج اقدام کنیم. اما فارغ از این مزیت، ویلیامسون استدلال می‌کند که ماشری، با هدف دوری از اشتباه در قضاوت‌های ناشی از آزمایش‌های فکری، صورت مسئله را کنار می‌گذارد و به نوعی شکاکیت عمومی دامن می‌زند که حتی نمونه‌های معتبر در واقعیت را نیز کنار می‌گذارد (Williamson, 2016). اگر استدلال ماشری مقدمه‌ای داشت تا براساس آن بتوان این ویژگی‌ها را به تمام آزمایش‌ها نسبت داد، آن‌گاه این انتقاد استدلالی علیه معتبر بودن این دست از قضاوت‌ها به شمار می‌رفت.

۷. بررسی مجدد هدف آزمایش‌های فکری با توجه به انتقادات

استدلال‌های ماشری بر پیش‌فرضی بنا شده است که محل تردید است. هر دو انتقاد مطرح‌شده به‌نحوی، با اشاره به غلط بودن پاسخ آزمایش، از آن‌ها توقع یک تابع داشتند که مستقیماً خروجی درستی به ما دهد. در هر دو مورد نتیجه انتقاد مبتنی بر این بود که قضاوت‌های روزمره یا قضاوت‌های آزمایش‌های فکری لزوماً به نتایج درستی منتهی نمی‌شوند زیرا تحت تأثیر عوامل مختلفی هستند که باید آن‌ها را پیش از وارد کردن در استدلال فلسفی بازبینی کرد. سپس، از منتهی نشدن به نتایج معرفتی معتبر، به‌طور کامل، غیرمعتبر بودن استفاده از آزمایش‌های فکری نتیجه گرفته می‌شد.

اما در بررسی کاربرد معرفتی شهودهایی که از آزمایش‌های فکری به دست می‌آوریم، بیان کردیم که هم مدافعان و هم مخالفان در این مسئله اشتراک دارند که این شهودها در نهایت به ما باور یا گزاره‌ای می‌دهند که به‌عنوان مقدمات استدلال فلسفی به کار می‌رود. آزمایش‌های فکری، مثلاً در اخلاق، به‌طور هدفمند در نحوه ارائه، ترتیب و... طراحی می‌شوند تا به ما داده‌هایی به دست دهند که در استدلال برای یک اصل یا نظریه اخلاقی مفید باشد.

بنابراین، مشابه آزمایش‌های علوم تجربی، هدف آزمایش‌ها بررسی موقعیتی (مبتنی بر یک فرضیه) در شرایط مختلف است تا به‌واسطه نتیجه آن بتوان به‌طور دقیق‌تر به یک مسئله پرداخت. برای مثال، در مسئله اهدای عضو هدف دریافت قضاوت‌هایی است که بتوانند به‌عنوان شواهد مقدمات استدلالی که بیان شد به کار روند. پس کاملاً قابل انتظار است که نتیجه‌ای دریافت کنیم که از نظر معرفتی معتبر نباشد، اما غیر معتبر بودن قضاوت‌های ناشی از بعضی آزمایش‌ها از نظر معرفتی غیر معتبر بودن خود این روش را نتیجه نمی‌دهد بلکه بیانگر این است که باید به شرایط طرح آزمایش و ارزیابی آن در ادامه فرآیند فلسفه‌ورزی توجه کرد.

از سوی دیگر، امکان استفاده از آزمایش‌های فکری در بسیاری از موارد به ما محتوایی برای استدلال می‌دهد که در حالت عادی قابل بررسی نبود. برای مثال، در مسئله اهدای عضو، بدون طرح این آزمایش و با صرف استدلال‌های مبتنی بر ادعاهای نظریه، احتمالاً شواهدی برای رد کردن منطقی معیار پیامدگرایی نداشتیم و حتی ممکن بود معیار مورد بحث کاملاً از نظر اخلاقی قابل قبول باشد.

این آزمایش فکری، در حداقلی‌ترین برداشت، منجر به دلایلی شد که مبتنی بر آن‌ها استدلال‌های جدیدی در دفاع یا رد پیامدگرایی مورد بررسی قرار گرفتند. بنابراین، قضاوت‌های ناشی از آزمایش‌ها، به‌عنوان ابزاری ضروری، در فرآیند فلسفه‌ورزی ما به کار گرفته می‌شوند اما این نکته‌ای بسیار مهم است که این تمام مسیر نیست و خود این مقدمات در استدلال‌هایی به کار گرفته می‌شوند که توسط اصول بخصوصی ارزیابی و صورت‌بندی می‌شوند.

۸. دفاع پیشنهادی از ارزش معرفتی آزمایش‌های فکری

می‌دانیم که آزمایش‌های فکری بر شهودها یا همان ظواهر ذهنی بخصوصی مبتنی هستند که گزاره‌هایی حاوی باور تشکیل می‌دهند. در میان مخالفان این روش، عده‌ای مانند ماشری، به‌شکل محتاطانه، خود اتکا بر شهودها را مورد انتقاد قرار نمی‌دهند (Williamson, 2016) اما بسیاری از مخالفان نیز مستقیماً تکیه بر شهود به‌عنوان روشی برای فلسفه‌ورزی را هدف انتقادات خود قرار می‌دهند (Alexander and Weinberg, 2007). بنابراین، یک دفاع از کاربرد معرفتی آزمایش می‌تواند مبتنی بر اثبات ارزش معرفتی شهودها باشد. از آنجاکه آزمایش‌ها مبتنی بر شهود هستند، اگر بتوانیم برای شهودها ارزش و اعتبار معرفتی در نظر بگیریم، قضاوت‌های منجرشده از آن‌ها، که براساس همان شهودها شکل گرفته‌اند، نیز باید اعتبار معرفتی داشته باشند.

روزنکوویست^۱ در تعریف ساده‌ای از شهودها آن‌ها را حالاتی ذهنی می‌داند که محتوای گزاره‌ای دارند، به این معنا که می‌توانند در قالب یک گزاره بیان شوند و منجر به باور شوند. به بیان او، شهودها معمولاً در قالب گزاره‌هایی با ساختارهای خاصی نظیر «به نظر می‌رسد که...» یا «شهوداً...» بیان می‌شوند و به نحوی هستند که خودشان از محتوای خود دفاع و آن را توجیه می‌کنند، به این معنای حداقلی که دلیلی ابتدایی، ضعیف یا قابل‌کنارگذاشتن^۲ برای باور به محتوایشان به ما می‌دهند. برای مثال، اینکه به نظر من می‌رسد که این کاغذ سفید است، هر مقدار قابل رد شدن باشد، دلیلی به من می‌دهد که باور کنم که این کاغذ سفید است (Rosenqvist, 2020).

به همین ترتیب، اینکه از نظر من، به‌شکلی شهودی، قتل اخلاقاً بد به نظر برسد دلیلی است برای به‌دست‌آوردن این باور که قتل کار بدی است. آنچه در اینجا به‌عنوان دفاعی از اهمیت معرفت‌شناختی قابل‌قبول است این ویژگی شهودهاست که آن‌ها محتوایی برای بررسی عقلانی به ما می‌دهند و به همین ترتیب حتی اگر این محتوا غلط باشد، رد کردن آن از نظر معرفتی، به‌شکلی سلبی، منجر به باور می‌شود. اگر به این نتیجه برسیم که داده شهودی اولیه‌ام یعنی «بدبودن اخلاقی قتل»، اشتباه است، دست‌کم در انتها این را می‌دانم که قتل از نظر اخلاقی بد نیست. پس شهودها حتی اگر داده‌های صادقی نداشته باشند، از نظر معرفتی ارزشمند هستند.

علاوه بر این، اگر رویکرد حداقلی بالا را در نظر بگیریم، ما به‌شکلی معتبر می‌دانیم که بخش ابتدایی دانش ما نوعی از معرفت است که توسط شهودها پشتیبانی می‌شود. برقرارکردن رابطه علیت و استفاده عملی از آن در زندگی روزمره، تشخیص دادن رنگ اجسام و حتی واقعیت‌های ریاضی در بعضی از موارد مبتنی بر شهود ما هستند که «به نظر می‌رسد که...». در موارد مرتبط با خود فلسفه، شهود اخلاقی ما در اصول کلی و ظاهراً عینی^۳ همسو با نتیجه ارزیابی‌های اخلاقی‌ست، مانند بد دانستن قتل، بدقولی، دزدی.

به همین ترتیب، می‌توان استدلال کرد که چون شهودها می‌توانند برای ما معرفت به ارمغان آورند، آزمایش‌های فکری‌ای که مبتنی بر آن‌ها هستند نیز معرفت‌بخش هستند و بررسی آن‌ها می‌تواند دلایلی به ما بدهد که برای رد یا قبول گزاره‌های شامل محتوایشان و، در نتیجه، در استدلال فلسفی مفید واقع شوند.

۹. نتیجه‌گیری

بررسی اعتبار خود شهودها، به‌عنوان منبعی برای باورها، نیازمند بررسی‌های طولانی و پیچیده است که مستقیماً مرتبط با موضوع این مقاله نیست. در این نوشته صرفاً تلاش داشتم نشان دهم که، در نگاهی حداقلی به ماهیت شهودها و قضاوت‌هایی که متناسب با آن‌ها شکل می‌گیرد، می‌توان از اعتبار معرفتی آن‌ها به این معنا دفاع کرد که داده‌هایی فراهم می‌آورند که تأیید و حتی رد کردن آن‌ها در فرآیند فلسفه‌ورزی ما، که قرار است منجر به معرفت شود، کمک‌کننده است.

1. Simon rosenqvist

2. Deafisble

3. Objective

انتقاداتی که به استفاده از آزمایش‌های فکری در فلسفه وارد می‌شود دغدغه بسیار مهمی را مطرح می‌کنند، اینکه ما نباید بدون بررسی‌های دیگر و بدون توجه به عوامل تأثیرگذار در استدلال، از این ابزار استفاده کنیم و فلسفه‌ورزی، چیزی فراتر از به‌کارگیری موارد فرضی و شهود در یافتن نتایج است. آنچه سعی کرده‌ام در اینجا نشان دهم این است که تمام این انتقادات، هرچند که باید به تدقیق یا محدودیت در به‌کارگیری این روش منتهی شوند اما نمی‌توانند نتیجه دهند که این نحو از به‌دست‌آوردن شواهد برای استدلال‌ها، منجر به مشکلات معرفتی می‌شود. برعکس، با تعریف دقیق ماهیت آزمایش‌ها و کاربرد معرفتی آن‌ها، می‌توان به این پی برد که قضاوت‌های مبتنی بر شهود ناشی از آزمایش‌ها می‌توانند به ما دلایلی معتبر برای استدلال ارائه دهند که از آن‌ها در رد یا تأیید باورهای مورد بررسی استفاده شود و، به عبارت دیگر، می‌توانند شواهدی برای مقدمات استدلال‌های فلسفی قرار بگیرند. شاید بتوان استدلال کرد که تکیه بر آزمایش فکری، در بعضی از موارد، ضروری و/یا تنها روش ممکن برای شروع استدلال است.

References

- Alexander, J., & Weinberg, J. M. (2007). Analytic Epistemology and Experimental Philosophy. *Philosophy Compass*, 2(1), 56–80. <https://doi.org/10.1111/j.1747-9991.2006.00048.x>
- Brown, J. R., & Fehige, Y. (2023). Thought Experiments. In E. N. Zalta & U. Nodelman (Eds.), *The Stanford Encyclopedia of Philosophy* (Winter 2023). Metaphysics Research Lab, Stanford University. <https://plato.stanford.edu/archives/win2023/entries/thought-experiment/>
- Knobe, J. M., & Nichols, S. (Eds.). (2008). *Experimental philosophy*. Oxford University Press.
- Machery, E. (2011). THOUGHT EXPERIMENTS AND PHILOSOPHICAL KNOWLEDGE. *Metaphilosophy*, 42(3), 191–214. <https://doi.org/10.1111/j.1467-9973.2011.01700.x>
- Machery, E. (2017). *Philosophy within its proper bounds* (First edition). Oxford University Press.
- Pözlner, T., & Paulo, N. (2024). Thought experiments and experimental ethics. *Inquiry*, 67(1), 355–383. <https://doi.org/10.1080/0020174X.2021.1916218>
- Pust, J. (2024). Intuition. In E. N. Zalta & U. Nodelman (Eds.), *The Stanford Encyclopedia of Philosophy* (Fall 2024). Metaphysics Research Lab, Stanford University. <https://plato.stanford.edu/archives/fall2024/entries/intuition/>
- Rosenqvist, S. (2020). *Hedonistic act utilitarianism: Action guidance and moral intuitions*. Department of Philosophy, Uppsala University.
- Sorensen, R. A. (1998). *Thought Experiments*. Oxford University Press, Incorporated.
- Stratton-Lake, P. (2020). Intuitionism in Ethics. In E. N. Zalta (Ed.), *The Stanford Encyclopedia of Philosophy* (Summer 2020). Metaphysics Research Lab, Stanford University. <https://plato.stanford.edu/archives/sum2020/entries/intuitionism-ethics/>
- Thomson, J. J. & The Hegeler Institute. (1976). Killing, Letting Die, and the Trolley Problem: *Monist*, 59(2), 204–217. <https://doi.org/10.5840/monist197659224>
- Williamson, T. (2007). *The philosophy of philosophy*. Blackwell.
- Williamson, T. (2016). Philosophical Criticisms of Experimental Philosophy. In J. Sytsma & W. Buckwalter (Eds.), *A Companion to Experimental Philosophy* (1st ed., pp. 22–36). Wiley. <https://doi.org/10.1002/9781118661666.ch2>